

Bitki İnceleme Haritası ve Çocuk Bilim Kurgu Edebiyatı İncelemelerinde Kullanımı: Küçük Prens Örneği

The Phyto-Analysis Map and its Use in Children's Science
Fiction: The Case of *The Little Prince*

Mehmet Galip Zorba^{*}
Arda Arıkan^{**}
Derya Şahhüseyinoğlu^{***}

Öz

Bitkilerin edebî eserlerde ne şekilde temsil edildiğini açmılayan kuramsal ve yön-temsel çerçeveler, sayıca hâlen çok azdır. Ekoeleştirmenler tarafından geliştirilen inceleme araçlarından biri olan “bitki inceleme haritası,” edebî metinlerin anali-zinde kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Başta çocuk edebiyatının kurgusal metin-

Geliş tarihi (Received): 24-05-2024 Kabul tarihi (Accepted): 10-10-2024

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü. Antalya-Türkiye/
Assoc. Prof. Dr., Akdeniz University Faculty of Letters Department of English Language and Literature.
galipzorba@hotmail.com. ORCID ID: 0000-0002-0100-2329

** Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü. Antalya-Türkiye/
Prof. Dr., Akdeniz University Faculty of Letters Department of English Language and Literature. Antalya-
Türkiye ardaari@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-2727-1084

*** Dr., Araştırmacı Çocuk Merkezi/ Dr., Children's Research Center. Ankara-Türkiye. derya@acmtr.org. ORCID
ID: 0009-0002-7533-7065

leri için olmak üzere her türden edebî metin analizi için düşünülerek hazırlanmış olan bitki inceleme haritasının kurgusal olmayan metinlerde de kurgusal olmayan metinlerde de uygulanabilir olduğu görülmüştür. Bitki inceleme haritası, kök ve kök sistemine sahip, altı yapraklı bir çiçek biçiminde görselleştirilmiştir ve her bir yaprak, metni analiz ederken izlenecek adımları temsil etmektedir. Bu şekilde tasarlanan bir metin inceleme aracı; bilim, sanat, felsefe, edebiyat, din, küresel mitler ve yerel gelenekler, bitkilere yönelik farklı tutum ve görüşleri metinlerarasılık bağlamında ele almaktadır. Bu çalışmada da bitki inceleme haritasını bir araştırma tekniği olarak tanıtıp bu tekniği, Antoine De Saint-Exupery'nin Küçük Prens başlıklı eserinin incelenmesinde kullandık. Sonuç olarak bu çalışmada okuyucularımıza bitki inceleme haritasının edebiyat eserlerinin incelenmesinde kullanılmasının olumlu yönlerini sunarak sınırlıklarını da tartıştık.

Anahtar sözcükler: *çiçek, bitki, ekoeleştirici, çocuk edebiyatı, bitki inceleme*

Abstract

The number of theoretical and methodological frameworks used to articulate how plants are represented in literary works needs to be higher. There are a few research techniques designed by ecocritics, albeit few. One such technique, the Phyto-Analysis Map, was prepared primarily to analyze children's fiction, yet other studies also indicated its applicability to non-fiction texts. The Phyto-Analysis Map is visualized as a six-petaled flower with a stem and a root system, each including the steps to be taken during the analysis. The inherent relationship of the text with science, art, philosophy, literature, religion, global myths, and local traditions is also dealt with intertextually. In this study, we introduced the Phyto-Analysis Map as a technique/tool and used it to examine Antoine De Saint-Exupery's work titled *The Little Prince*. We discussed the positive aspects of the technique and provided our readers with the limitations of using The Phyto-Analysis Map in the analysis of literary texts.

Keywords: *flower, plant, ecocriticism, children's literature, phyto-analysis*

Extended summary

Although the number of studies examining children's literature with ecocritical approaches is increasing, the theoretical and methodological frameworks that explain how plants are represented in literary works are not yet significantly saturated. In addition, the relationship between childhood, literature, and nature should be questioned seriously, and the scientific aspects of the relationship should be revealed. At this point, ecocriticism appears as the most essential theory. In line with these and similar needs, there are research and review techniques prepared by ecocritics, albeit few. Literary readings are among the significant tools for addressing current global issues, as they are expected to generate knowledge and practices that can help mitigate these problems. However, the methodology for conducting such readings is a subject of debate. Identifying environmental issues within a text is part of the thematic dimension of the analysis. Therefore, developing a systematic approach to

uncovering and interpreting these themes is essential for effectively using literary works to address environmental concerns. Analytical investigations and original techniques, including The Phyto-Analysis Map, must exceed this dimension. This study is based on an ecocentric research technique and tool for analyzing literary texts. It was originally prepared, especially considering the fictional texts of children's literature. The map was designed to analyze literary texts, especially considering the fictional texts of children's literature. Still, it has been shown that it can also be used in non-fictional texts because it is known that non-fictional texts also have fictional aspects. The map is visualized as a six-petaled flower with a root and a root system. In such a formation, science, art, philosophy, literature, religion, global myths, and local traditions are included in intertextuality, as they may include different attitudes and views toward plants. The map advocates a plant-centered approach, and the starting point of this floral-patterned image is the "0" point in the middle. In this analytical application, plants are prioritized as the object of research/examination, and the research object studied is the plant entity. Still, it has been shown that it can also be used in non-fictional texts because it is known that non-fictional texts also have fictional aspects. The map is visualized as a six-petaled flower with a stem and root system. In such a formation, science, art, philosophy, literature, religion, global myths, and local traditions discuss different attitudes and views toward plants intertextually. This study used the map to examine Antoine de Saint-Exupery's work titled *The Little Prince*. The main problem of the research is to describe the effect of using the map as a research tool (technique) to examine *The Little Prince* from an ecocritical perspective. A few ecocritical studies have studied the work. Still, research shows that the work lends itself to an ecocritical study in that, as a text, the work is "an ecological parable because the Little Prince is aware of the ecology of his own planet." *As stated in the map, the Little Prince was examined simultaneously in seven dimensions* using the technique whose framework is presented above. The intertextuality of the speech, action/behavior, body features, and use of the plant characters and plant beings represented in the work, their environment and their relationships with their environment, their relationship with the decor and atmosphere, their existence as tools and symbols, and consequently their relationships with other areas of human culture. were classified and examined through a close reading technique. First, codes were assigned to the relevant sections in the text, and then the coded text sections were cured through constant comparison. During the coding process, two researchers completed the coding individually using the protocol they created, and in case coding created a conflict, the decision of the third researcher was binding. Inter-rater reliability in the study was found to be 90%. Results show that *The Little Prince* should be classified as a text that problematizes nature. When evaluated as content, the text is located on an ecocentric plane. The work shows that plants have a symbiotic relationship with other life forms. When the work is examined using the map, it is seen that distinct plant characters are given the ability to speak. For instance, the flower knows the phenomenon of "breakfast," which is unique to human culture, and even eats breakfast like a human. The flower, which reveals itself to human society and other plant forms, breaks down the usual anthropocentric hierarchy. The Earth, and even the Little Prince's planet, is built on a delicate balance. This

cycle, which has been going on for “millions of years” and cannot be imagined by human intelligence, is a natural preventive mechanism to eliminate harmful, bad, and dangerous reproduction. The symbolic meaning of the flower-eating sheep, an image repeated from the beginning of the text, suggests that humans, sheep, flowers, stars, and even the entire universe exist in a chain. Such a narrative underlines the unity and solidarity of species and beings, as well as the importance of having the ability to see this reality. Considering the results of this study, the map can be easily used as a research technique in the ecocritical analysis of literary works. Reading and examining even literary works that traditionally represent the plants, animals, and inanimate beings that make nature as tools that beautify and add color to human life through the map will shed light on the role of literature in social life. In conclusion, the map should be considered an analytical starting point for the eco-centered approach to be applied to literary works. Starting from this point, revealing the hidden meanings of plants in literary works will be easier with this technique and similar ones.

Giriş

Öz itibarıyla edebiyatın doğuşu büyük ihtimalle anlatılara ve masallara dayanır çünkü sözlü edebiyat ürünü olan masallar, “Çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan öyküler olarak tanımlanabilir” (TDK, 1998: 1510; Güleriyüz, 2013: 288). Masallar, kökleri insan topluluklarının en erken dönemleri olarak addedilen mitsel dönemde olan ve sözlü kültürün ilk örneklerini olarak sembolik anlamlar içeren anlatılardır. İnsanlara ders ve ilham verme amacı güden masallar; içerik olarak sadece insanları değil bitkiler ve hayvanlar gibi canlıları; dağlar, mağaralar ve kayalar gibi cansız varlıkları içerir. Masallar, çoklu ve özel karakterleriyle mitsel dönemin bütünsel olan canlılar dünyasına işaret eder çünkü

Mitsel dönemde insan, bitki ve hayvan dünyası birlikte tasavvur edilir ve bu birlik-telik masal evreninde kültürel kodlarla insana ait bir gerçeği sembolize eder. Masal, olağanüstü olay ve kahramanların macerasıyla iç dokusunda insana ait bir gerçeği sembolik dil aracılığıyla ortaya koyar. Sembolik dil, insanın/insanlığın soyut olan duygu ve düşünce dünyasının anlaşılmasını sağlar. Mitsel dönemde ortak bir yaşamla üretilen semboller, insanın öyküsünü masal metinleri aracılığıyla aktarır. (Şenocak ve Alsaç, 2017: 707)

Edebî ürünler olarak kimi zaman binlerce sözcükten oluşan masallara söz varlığı ve dil kullanımı açısından bakıldığında masallardaki kurgunun en temel biriminin, hemen diğer bütün düzyazı türlerinde olduğu gibi, motif olduğu görülür. Kurgunun dönüştürücü gücü olarak anlatımı diri tutan motif, bunu başarabilmek için çarpıcı bir özellik taşımak zorundadır ki bu da kimi zaman cansız ya da canlı varlıklar kimi zaman da fikirlerdir (Shokankhan ve arkadaşları, 2024). Motifler, üç gruba ayrılır: Birinci grupta, olağanüstü varlıklar ya da kötü yürekli cadı gibi başkişiler; ikinci grupta, büyülmüş ya da olağanüstü özelliklere sahip nesnelere ve üçüncü grupta, münferit edim ve olaylar yer alır (Thompson, 1977). Metinlerin içeriğinde gömülü bulunan motif ve söz sanatlarına ek olarak özellikle çocuk edebiyatında metinlerin temaları ve konuları da oldukça önemlidir çünkü “aile, yurt, ulus, doğa ve yaşama sevgisi” (Oğuzkan, 2013: 371) gibi temel değerleri dinlediği ve okuduğu edebî eserlerle pekiştirmesi,

çocuğun, dolayısıyla insanlığın, tarihsel değişiminde çok büyük önem kazanmıştır. Günümüzde ise belirgin bir sistem düşüncesi ile kurgulanması ve tartışılması gerektiğine işaret edilen edebiyatın ve onunla ilgili tartışmaların “gelişim, bireysellik, yerellik, toplumsallık, küresellik, bütüncülük ve inançlar, edimler ve ideolojiler gibi alt sistemleri” içermesi önerilmektedir (Zorba, Şahhüseyinoğlu ve Arıkan, 2024: 5).

Çevreci eleştirmenlerin dahi çok azı bitkilere özel bir önem atfetmiş olsa da bitkiler yalnızca masalların değil pek çok sözlü ve yazılı eserin de önemli unsurları arasında yer almıştır. Dede Korkut anlatılarında, dağ çiçeği gibi bitkiler modern eczacılık öncesi dönemde tedavi amaçlı kullanılırken, hayat ağacı gibi bitkiler ise sembolik unsurlar olarak mecazi düzlemde yer almaktadır (Gedik, 2020). Mevlana'nın da eserlerinde zikrettiği devetabanı, menekşe ve karanfil gibi çiçek ve bitkilerin onun yaşadığı Konya şehrinin endemik bitkilerinden olması en azından edebi eserlerde bulunan bitki varlığının (Yeğenoğlu ve Sözen Şahne, 2016) tarihsel derinliğini göstermektedir. Buna ek olarak edebî eserlerde beliren bitkiler, doğanın üretilen eserlerdeki etkisini de birincil olarak göstermektedir. Örnekler çoğaltılabilir de özellikle 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren ortaya çıkan şu gerçek değişmez: “Çocukluk, güçlü bir biçimde doğayla özdeşleştirilmiştir” (Reynolds, 2011: 19). Dolayısıyla çocukluk, edebiyat ve doğa ilişkisi ciddiyetle sorgulanmalı; ilişkinin bilimsel yönleri ortaya konulmalıdır ki bu noktada elimizde bulunan en önemli kuramlar, olguya daha çok okur ve yazar merkezli yaklaşan psikanalitik kuram ve edebiyat-kültür eserleriyle doğa ilişkisini irdeleyen ekoeleştirimdir.

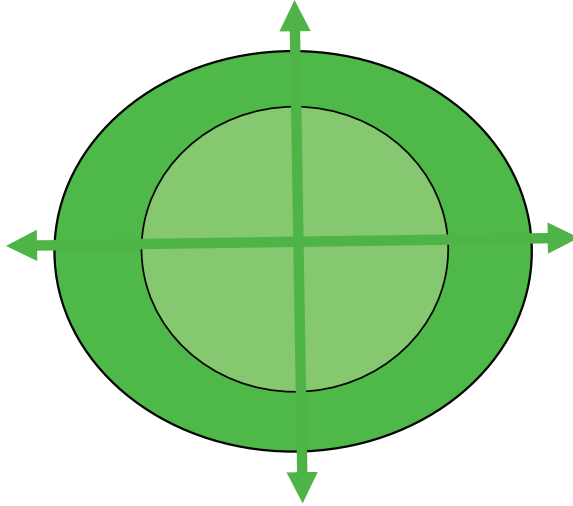
Opperman (2009), edebî metinleri kasıtlı olarak çevreyi sorunsallaştırarak okuyan eleştirmenlerin dünyada süregelen sömürü düzenine işaret ettiklerine dikkat çekerek “Ekoeleştirmenler doğanın insan tarafından ötekileştirilmesini, insanın kendisini doğadan ayrı bir konumda değerlendirmesini ve doğanın hammadde kaynağı olarak bilinçsizce sömürülmesini eleştirirler.” (5) demektedir. Ekoeleştirmenler her ne kadar doğayı bir bütün olarak ele almışlarsa da insanları da içeren, bütün hayvanlara besin olan ve böylece var olmamıza olanak tanıyan bitkiler, yaşamın belki de en temel yaşam formlarıdır. Bununla birlikte, ekoeleştirel çalışmalarda dahi, öncelik hep hayvanlara verilmiştir. Örneğin, son beş yılda bitkilerle ilgili olarak yapılan her bir çalışmaya karşın iki çalışma, hayvanlar üzerine yapılmıştır (Gagliano, Ryan ve Vieira, 2017). Bunun yanında günümüzde üretilen edebî eserlerde dahi “Dünya tekrar kirlenmiş; aslan gibi dev canlılar yok olmuş; filler küçülmüş ve insanlar da hayvanlar da eskiden davrandığı gibi davranmaz olmuştur” (İmangali ve diğerleri, 2024: 82). Sonuç olarak, ne şekilde yer alırlarsa yer alsın, edebî eserlerde insan ve hayvanlar öncelenmiştir denilebilir çünkü çevre hassasiyetine sahip bilim insanlarının ortaya koydukları çalışmalarda bile insan ve hayvanlar, birincil unsurlar olarak yer almış; onları varlığıyla besleyen, daha doğrusu onların var olmasında suyla birlikte öncül öneme sahip olan bitkiler, daha az değerli ve önemli bulunmuştur diyebiliriz. Bununla birlikte çevresel sorunlara eğilerek edebî metinleri inceleyen ekoeleştirmenler; toplum bilimleri, edebiyat ve diğer alanları birleştiren, yeni çalışma alanları ve araştırma teknikleri geliştiren araştırmacılarıdır. Spooner (1984), doğa bilimleri ile toplum bilimleri arasında bir köprü kurulması gerektiğini belirtmektedir.

“Edebî eserler toplumun bir yansıması olabileceği gibi, aynı zamanda, topluma çıkarımlar yapacağı dersler veren ve ilgili konuda toplumsal bilinç düzeyini yükseltmeye yardımcı

olan” kaynaklar olarak algılanabilir (Şengel ve Öz, 2022: 156). Güncel küresel sorunların azaltılması için önemli bir araç olabilecek edebî okumaların bu sorunlarla baş edebilecek bilgi ve uygulamalar üretmesi beklenirken bu tarz okumaların nasıl yapılacağı, bir dizi yöntem tartışmasını da beraberinde getirmektedir çünkü metinlerin okunmasında sadece çevre sorunlarıyla ilgili sorunları metinden bulup çıkarmak, işin yalnızca tematik boyutudur. Bu geleneksel okuma boyutunun aşarak metinlerin kapsamlı bir analitik incelenmesine olanak sağlayacak, edebî metinleri hayatın diğer tüm alanlarıyla ilişkilendirecek özgün tekniklerin kullanımı gerekmektedir (Arikan ve Zorba, 2024). Böylesi tekniklerden biri de bitki inceleme haritasıdır. (BİH) Söz konusu harita, bu çalışmanın tanıtacağı ve edebî metnin incelenmesinde kullanacağı bir araştırma tekniği ve aracıdır.

Bitki inceleme haritası

Çocuk edebiyatını ekoeleştirel yaklaşımlarla inceleyen çalışmaların sayısı artmakla birlikte metinlerde bitkilerin ne şekilde ele alınabileceğini ayrıntılı olarak açıklayan kuramsal ve yöntemsel çerçeveler henüz belirgin bir şekilde alan yazınında yer almamaktadır. Böylesi bir gereksinimden yola çıkılarak hazırlanan ve Kültürde Doğa Matrisi’nden (Şekil 1) etkilenerek kurgusal çocuk edebiyatının düşünülmesiyle geliştirilen BİH ekomerkezli bir araştırma alt türü/aracıdır (Goga ve arkadaşları, 2018: 12).

Şekil 1. Kültürde Doğa Matrisi (Goga ve arkadaşları, 2018: 12; akt. Guanio-Uluru, 2023: 151)

Matris, çocuk edebiyatı ve kültüründe var olan ekoeleştirel duruşları görsel olarak göstermektedir. Bir şema niteliğinde olan görsel anlatım temel olarak iki düzlemde oluşmaktadır: Dikey düzlemde, incelenen eserin doğayı yüceltmesi (üst) ya da onu sorunsallaştırması (alt) tartışılarak metnin hangi işleve sahip olduğu belirlenir. Üst kısımda, çevreci bir bakış açısına sahip olmayan, doğayı ve onun parçası olan bütün yaşam formlarını derinlikli bir bakış açısıyla değil de onları coşku, aşk, huzur gibi olumlu ve istedik duyguların kaynağı olarak ele alan eserler, doğayı yüceltir ya da kutsar biçimde ele alan eserlerdir (üst). Buna karşın

alt kısımda; bitkilerin gereksinimlerini irdeleyen, tehdit altında olup olmadığını sorgulayan ve bütünsel olarak farklı bitkileri ve diğer yaşam formlarını birlikte ve etkileşimlerine odaklanarak ele alan eserler, doğayı sorunsallaştıran eserlerdir. Doğanın yüceltilmesi ve sevilmesi her ne kadar olumlu bir edebî duruş olarak değerlendirilse de ekoeleştirel çalışmalar, doğayı eleştirel bir bakışla sorunsallaştıran eserleri üstün tutmaktadır.

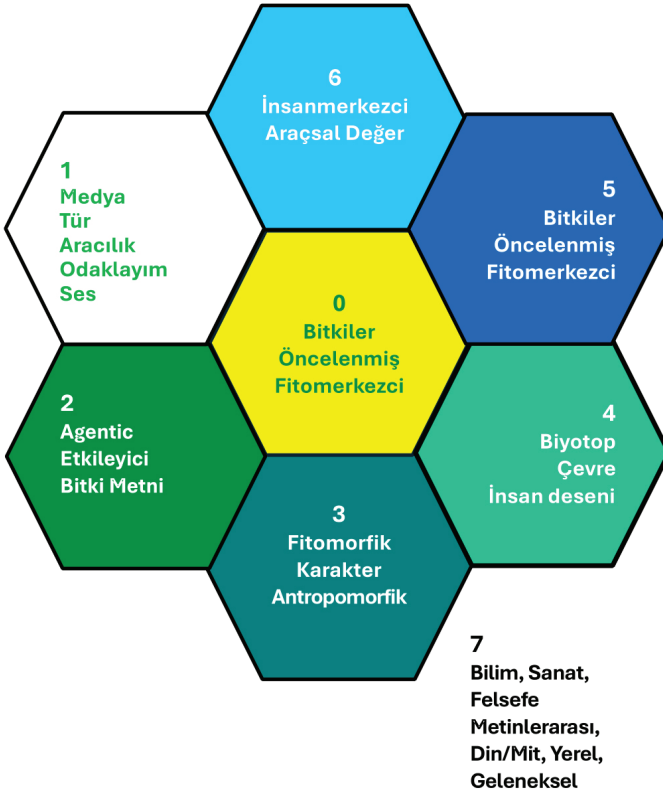
Matriste bulunan yatay düzlemde eserin içeriği, insanmerkezciden (sol) ekomerkezciye (sağ) doğru uzanır. İnsanmerkezciden ekomerkezciye uzanan düzlem; soldan sağa doğru gidildikçe metinde ekoeleştirel bir düşünce yapısının öncelendiği dil ve içerik yapılarına, bunlara uygun değer yargılarına ve uygulamalara işaret eder. İnsanın odak noktası olarak alındığı ve onun mutluluk ve refahının her şeyden üstün olduğunu varsayar biçimde söz ve anlam içeren eserler, insanmerkezci; doğanın temel alındığı, insanın mutluluk ve refahının ancak doğanın içinde ve onunla birlikte, ona ait diğer türlerin mutluluk ve refahıyla koşut olduğunu ele alan ve bu yönde temsiller içeren yapıtlar, ekomerkezci olarak görülür. Matrisi çevreleyen boyut ise “techne” olarak adlandırılır ve kökenlerini retorik kuramlarından alır. Salt bilgi anlamına gelen insanların üretim becerilerini imleyen “techne” çocuk metinlerinin, tıpkı çocuk kültürlerinin bütün unsurlarında olduğu gibi, türlü katmanlarda bilgi ve becerilerin kullanılarak üretilmiş olduğu gerçeğine dayanır. Bu süreçte okuyucu (ya da katılımcı), doğayla insan arasında kurulan ilişkide özgün bir konuma sahiptir ki metni anlamlandıran da okuyucunun kendisidir.

Matris; analitik bir inceleme aracı olarak edebiyat, ekofantazi, çocuklara yönelik TV programları, dijital uygulamalar ve çocukların gezileri ve oyunları gibi günlük yaşamlarında deneyimledikleri durumların incelenmesinde kullanılabilir geniş bir ağa olanak tanır. Hatta çocuklar bile matrisi bir inceleme aracı olarak kullanabilir ve kullanım sürecinde aracı geliştirebilecek yeni sınıflamalar ve değişiklikler önerebilir. Edebî metin incelemesi bağlamında baktığımız zaman da metinlerin anlam boşlukları ve belirsizlikler içerdiği gerçeğinden hareketle matrisin kullanımının diyalog, (öz) yansıta, tartışma gibi “doğru cevap” zorunluluğunun olmadığı düşünsel etkinliklerle dolu bir alana yayılmasını zorunlu kılar. Batı Norveç Üniversitesi Uygulamalı Bilimlerdeki “NaChiLitCul” araştırma grubunun ürünü olan haritalama yöntemi; metinlere ekoeleştirel bir yaklaşımda bulunan bir teknik olup metinlerdeki bitki varlığını, karşılaştırma ve tartışma yöntemleriyle birlikte ele alarak çocuk ve ergen edebiyatı metinlerini uygulamaları ihmal etmeden ele almayı hedefler (Goga ve arkadaşları, 2018: 12).

Kısaca söylemek gerekirse yukarıda belirtilen matrise dayalı olarak geliştirilen BİH (Şekil 2), metinlerdeki bitki varlığının sistematik olarak incelenmesinde bir başlangıç noktası olarak kabul edilebilir. Araştırmacı (uygulayıcı), haritanın kullanım sürecinde incelemesini derinleştirebilecek ya da çeşitlendirebilecek diğer özgün beceri ve teknikleri kullanmakta özgürdür. Batı kültürünün bir özelliği olan modern kapitalist sömürü düzeninin eleştirilmesi, bu vahşi sistemin tüketip yerle bir ettiği çevresel varlık ve canlı türlerinin korunmasında insanmerkezli dünya görüşünün yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır ki ekoeleştirel, işte bu yok oluş sistemine bir karşı duruş sergilemeye çalışır. Garrard’a (2012: 5) göre “insan ve insan olmayanın ilişkisinin insan kültürünün tarihsel akışında incelenmesini ve hatta insan teriminin eleştirel bir incelemesi” olan ekoeleştirel; Darwin’in 1880 yılında sunduğu bitkilerin köklerinin bir nevi beyin işlevi gördüğü görüşünden Mancuso ve Viola (2013) tarafından ortaya atılan bitkilerin gelişkin duyumsama gücüne sahip olduğu savının doğrulanmasına

kadar uzanan çoğunlukla göz ardı edilmiş bilimsel çalışmaların üzerine inşa edilmiştir. BİH, eleştirel bitki çalışmalarına dayanan ve esasen çocuk ve gençlik edebiyatında karşılaştığımız bitki temsillerinin ekoeleştirel bir açıklamasını yapar.

BİH, edebî metinlerin incelenmesi amacıyla tasarlanmış olup özellikle çocuk edebiyatının kurmaca metinlerine odaklanarak geliştirilmiştir ancak kurmaca olmayan metinlerde de uygulanabilirliği ortaya konmuştur, zira bu tür metinlerin de belli ölçüde kurgusal unsurlar barındırdığı bilinmektedir (bk. Goga ve arkadaşları, 2021). BİH; bitkilere verilen değer ve önemi vurgular biçimde, kökü ve kök sistemi olan, altı yapraklı bir çiçek şeklinde görselleştirilmiştir. Böylesi bir oluşumda ayrıca bilim, sanat, felsefe, edebiyat, din, küresel mitler ve yerel gelenekler, bitkilere yönelik farklı tutum ve görüşleri içerebileceğinden metinlerarasılık bağlamında yer almaktadır. Harita, bitki merkezli bir yaklaşımı savunur. Çiçek desenli bu görselin başlangıç noktasının tam ortasında bulunan 0 (sıfır) noktasıdır. Bu analitik araçta bitkiler, edebî metin incelemesinin araştırma/inceleme nesnesidir. Haritadaki yapraklar, analitik bir edebî eser incelemesinde izlenecek adımları ve bulguların sunumunu göstermek amacıyla numaralandırılmış olsa da yapraklar arasındaki geçişlere olanak sağlayan farklı hareket modelleri, bitki temsillerinin incelenmesinin daha rahat bir şekilde yapılmasına olanak tanıyabilir.

Şekil 2. Bitki İnceleme Haritası (Guanio-Uluru, 2023: 154)

Birinci taç yaprağı (medyum, janra, odaklama, ses)

Bitkilere dayalı sistemlerin sınıflandırılmasından oluşan 0 (sıfır) noktasındaki merkezi takip eden birinci taç yaprağı temel olarak hem ara bulucu hem de bitkilerin sesi olma görevini üstlenmektedir. Bu aşamada amaç, bitkilerin incelenen metinlerde nasıl temsil edildiğinin ortaya konulmasıdır. Temsil edilme sorunu, karşımıza iki soru hâlinde çıkar: “Bitkiler, bir temsilin ara bulucusu görevi görmediğinde daha çok mu görünür olur yoksa daha az mı?”, yoksa söz konusu “Ara buluculuk, çocuk kitaplarındaki bitkilere davranışı az da olsa etkiler mi?”

Hines (2004), hikâye içerisinde bir bitkiye konuşma yetisi ya da kendini temsil etme özelliği verildiğinde özne (başrol) konumuna geldiğini ifade etmektedir (21). Örneğin, eski bir İngiliz şiiri olan *The Dream of the Rood*’da anlatılan Hz. İsa’nın çarmıha gerilmesinde kullanılan ağacın ve İskandinav mitolojisi üzerine yazılmış *Elder Edda* (Sturluson, 2005) içerisindeki Yggdrasil ağacının kendisine yapılanlarla ilgili şikâyetinde bulunduğu görülmektedir. Diğer taraftan cennetin bahçesindeki bilgi ağacının sessiz olduğu (Guanio-Uluru, 2015: 47-49) ve Hz. Nuh’un “yaşayan her canlıdan bir çift” olacak şekilde hayvanları topladığı gemisine hiç bitki koymadığı da bilinmektedir (Hall, 2011: 59).

İkinci taç yaprağı (agentik, etkili, bitki metinleştirme)

Ryan’ın (2016) bitkilerin *dahilî* ve *harcî* kapasitelerine dem vurarak bir tür bireysellik taşıyan “agentik” kavramı, bitkilerin çevresine olan etkilerine işaret eder. Bitkilerin dahilî kapasiteleri, “çevreleriyle ilişki içerisinde olan bitkiler tarafından aktif bir şekilde üretilen dahilî özellikler”; harcî kapasiteleri ise “çevresel elementlerin ya da diğer yaşayan varlıkların kendi güçlerini bitkilere uygulamasını içermesi” anlamına gelmektedir (Ryan, 2016: 41). Bu açıklama, bir soruyu beraberinde getirir: “Bitkiler, kendi çevresine güç uygulayarak mı temsil edilmektedir?” Bu kısımda bitkilerin ne tür eylemler gerçekleştirebileceği; gerçekleştirdiği eylemlerin gerçekte var olan bitkilerle benzer etkileri olup olmadığı ya da bitkilerin insan gibi davranıp insani eylemler gerçekleştirip gerçekleştirmediği sorgulanmaktadır. Ayrıca, bir sonraki kısma gönderme olarak, edebî metinlerde insan ellerinin ve parmaklarının ağaç dallarının milyonlarca yıllık geri biçimlenmelerine benzediği ifade edilmektedir.

Üçüncü taç yaprağı (karakter, fitomorfik, antropomorfik)

Çocuk edebiyatında görülen bitki karakterler yaygın olarak iki şekilde ortaya çıkmaktadır: fitomorfik (bitki gibi) ya da antropomorfik (insan gibi). Buna paralel olarak yine çocuk edebiyatındaki resimlerde hayvanların da antropomorfik özellik gösterdiği gözlemlenmektedir (Haraway, 2008). Yakın zamanda yapılan bir anket; çocuk edebiyatı kapsamındaki eserlerde yer alan bitki karakterlerin çizimlerinde söz konusu karakterlerin daha çok fitorealistik vücut özellikleri taşıdığını ancak bu bitki karakterlerin üzerine kollar, bacaklar ve yüz gibi insana ait unsurların eklendiğini göstermektedir (Guanio-Uluru, 2021a) Bunun amacı, çocukların bitkiyi aşına olduğu özelliklerle birlikte bir karakter olarak kolayca tanıyabilmesidir.

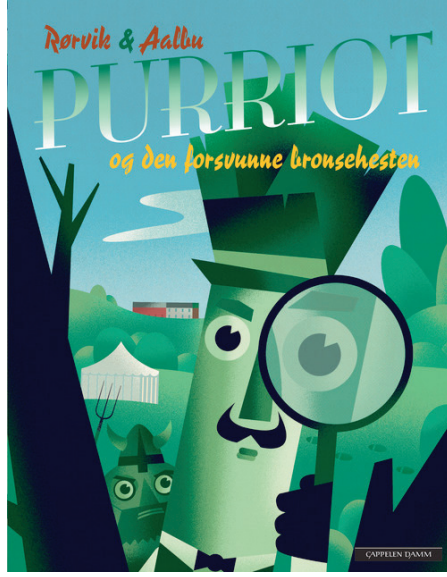
Şekil 3. Beskow'un sebzeleri (Paper Planes, 2024)

Beskow'un *The Flowers' Festival* (2010/1914) başlıklı resimli kitabında yer alan sebze karakterlerinin her biri, sebze kostümü giymiş insanlar olarak tasvir edilmiştir (Şekil 3). Burada fitomorfizm vurgulanmış, sebzelerin görüntüleri tamamen o sebze yi yansıtacak ve onun hangi sebze olduğunu belli edecek şekilde tasarlanmıştır. Sebzelerin farklılıklarının vurgulanması içinse ayrıca kıyafetler tasarlanmış ancak kıyafetlerde de bitki karakterlerin "fito" özellikleri öncelenmiştir. Ayrıca bahsi geçen çiçek festivali öyküsünde, bitkilere ses verilmiş ve bitkilerin kendisini ifade etmesi sağlanmıştır. Hatta bitkiler arası bir sosyal hiyerarşiden de bahsedilerek bitkiler, insan toplumuna benzer bir şekilde temsil edilmiştir.

Dördüncü taç yaprağı (çevre, biyotop, insan tasarımı)

Aynı insan karakterler gibi bitki karakterler de çevresiyle dolaylı olarak karakterize edilmektedir. Bu kısımda, "Bitki karakterler, bir biyotopun parçası mıdır yoksa insan yapımı ya da insan kontrolündeki çevrelerde mi bulunur?" sorusuna yanıt aranmaktadır. Örneğin, Beskow'un *The Flowers' Festival* eserinde görüldüğü gibi etrafı kendi bitki akrabalarıyla sarılmış, kendi türlerinin bulunduğu ortamda görünüyor olsa da bitki karakterler, insanın anlam çıkarması için organik göndergeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir örnekte, Bjorn Rorvik tarafından yazılan ve Ragnar Aalbu tarafından resmedilen "Purriot" isimli bir detektif pırasa bulunmaktadır. Agatha Christie'nin ünlü detektifi Poirot ile ses benzerliği kurularak fonetik oyun yapılmış olan bu isimlendirmenin yer aldığı öyküdeki dedektif pırasa pırasala-

rın tüm özelliğini taşımakta ancak onun yüzü, kolları ve bacakları antropomorfik özellikler göstermektedir. Rorvik ve Aalbu'nun detektif öykülerindeki tüm karakterlerin kafa ve vücut kısımlarının sebze gibi görüldüğü ancak geri kalan yüz, kol ve bacak kısımlarının insan özelliklerine sahip olduğu da ifade edilmektedir. Sıklıkla eserlerde sunulan manzara betimlemelerinde bitkiler, insanmerkezli bir anlatının önemli karakterleri olmak yerine anlatının arka fonunu oluşturur ve böylece insanların duygu ve düşüncelerini yansıtmak için birer araç olarak kullanılır (Gagliano ve ark., 2017: x).

Şekil 4. Purriot (Cappelen Damm, 2024)

Beşinci taç yaprağı (sessiz zemin, etkilenmiş, pasif)

Bitkiler metinlerde genel olarak uzamı oluşturan manzara, bahçe ya da orman gibi bir görüntünün parçaları olarak edilgen, durağan ya da sessiz olarak arka planda yer alır (Gagliano ve ark., 2017: x) ancak durum gerçekte hiç de böyle değildir. Bir çalışmada, öğrencilerden Suzanne Collins'in *The Hunger Games* (2008) başlıklı kitabında yer alan bitkilerin ve hayvanların olay örgüsündeki rollerine ilişkin yeniden bir okuma yapmaları istenir. Öğrenciler alışageldikleri şekilde yaptıkları okumalardan farklı olarak bitkilere odaklanarak okuma yaptıklarında aslında Katniss'in oyunlardaki başarısında bitkilerin ne kadar büyük rol oynadığını görmüşlerdir. Dolayısıyla bitkiler, hikâye içerisinde ön planda tutulmasa dahi onlara yoğunlaşarak bir analiz yaptığımızda onlara gizil olarak atfedilen anlam ve rolleri görebiliriz (Guanio-Uluru, 2019b). Bu örnek, bitkilere ve bitki karakterlere analitik bir bakış açısıyla bakıldığında aşına olunan eserlere yeni okumalar kazandırılabilceğini göstermektedir. Bitkilerin rollerinin, işlevlerinin ve olay örgüsüne katkılarının bu şekilde ön plana çıkartılması, hikâyenin arka planında yatan olayların ve hatta ana karakterlerin içsel motivasyonlarının anlaşılması açısından önemlidir.

Altıncı taç yaprağı (araçsal değer, antroposentrik/insan merkezli)

Çoğu edebî eserde bitkiler birer karakter ya da varlık olarak temsil edilmekten ziyade birer araç olarak kullanılmaktadır. Bunun sonucu olarak da bitkiler, hikâyelerde karşımıza sıklıkla manzara, nesne, yemek malzemesi ya da insanlardaki duygusal değişimlerin ya da ideolojik konumların birer sembolü olarak çıkar. Örneğin, Scott Westerfeld'in *Uglies* (2011) isimli eserinde genetik olarak modifiye edilmiş bir orkideden bahsedilir (Şekil 5). Buradaki beyaz kaplan orkidesi, yerel bitkilere zarar verecek şekilde çoğalır ve işgalci bir bitki hâlini alır. Hikâyede daha öncesinde “masum” olarak görülen ve tamamen kendi hâlinde olan bir bitkinin insanın genetiğiyle oynaması sonucu istenmeyen bir “kötü karaktere” dönüşmesi ifade edilmektedir. Diğer taraftan genç yetişkin edebiyatına ilişkin olarak bitkilere ya da bitkilerden türetilen materyallere dair en yaygın referans, bilginin ve güvenilirliğin kaynağı olarak sembolize edilen kâğıt veya kâğıt belgelerdir.

Şekil 5. Westerfeld'in genetiğiyle oynanmış orkidesi (Simon ve Schuster, 2024)

Yedinci taç yaprağı (metinlerarası, bitki bilimi, felsefe, bitkiler üzerine dinî bakış açıları, mitolojide bitkiler, geleneksel ve yerli bakış açıları, sanatlar)

Daha önceki kısımlarda belirtildiği üzere bitki analizi yalnızca bitkiler üzerinde bilimsel araştırmalar için değil aynı zamanda sanat, edebiyat ve felsefi metinlerde bir metinlerarasılık düzleminde kullanılmaktadır. Metinlerarası, fito merkezli eserler yalnızca sözlü ya da yazılı edebî eserler değildir. Metinlerarası bir bağlamda farklı inanış, görüş, duygu ve hatta başka eserlerin birbirine ulanarak kullanıldığı bu tarz resim çalışmalarına örnek olarak Giuseppe Archimboldo'nun “Vertumnus (1591)” başlıklı eseri örnek olarak gösterilebilir. Bu tip yapıtlarda insanların tarih boyunca bitkilerle ilişkilendirerek yaşadıkları kaygı ve korkular

somutlaştırılmıştır. Edebiyata baktığımızda da benzer bir yansıyı görürüz: “Canavar bitki, yakın zamanda hayvanlar üzerinde de yapıldığı ve yönlendirmede zorluk yaşandığı tespit edildiği üzere, taksonomik krallıklar arasında derin bir tedirginliğe işaret ediyor olabilir” (Miller, 2012: 461). Dolayısıyla BİH ile yapılan çalışmalar, böylesine bir evrimsel korkuyu gün yüzüne çıkartmamızda yardımcı olabilecektir.

Şekil 6. Giuseppe Archimboldo'nun “Vertumnus (1591)” tablosu (1stdibs, 2024)

Bir edebî metnin aslında tarihsel süreç içerisinde süzülerek gelen sayısız hayalî, sözlü, yazılı, işitsel ve görsel metnin bir uzantısı olduğundan hareketle “Okur metinde tek bir anlam olmadığını ve onun diğer metinlerin kesişim noktasında çoklu anlam prizmaları ile inşa edildiğini fark edecek.” (Solak, 2014, s. 89) ve tüketici okur, üretici okura dönüşecektir (Ögeyik, 2008: 99-103). Bu çalışmada BİH, Antoine De Saint-Exupery'nin *Küçük Prens* başlıklı eserinin incelenmesinde kullanılmıştır. Araştırmanın temel sorunu, *Küçük Prens*'in ekoeleştirel bir bakış açısıyla incelenmesi amacıyla BİH'nin bir araştırma aracı (teknîği) olarak kullanılmasının etkisinin betimlenmesidir. Eser, sınırlı sayıda ekoeleştirel incelemeye tabi tutulmuş olmakla birlikte yapılan araştırmalar, eserin ekoeleştirel bir yaklaşımla incelenmeye uygun olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak eser, bir “ekolojik mesel” olarak da değerlendirilebilir; zira *Küçük Prens*, “Kendi gezegeninin ekolojisine duyarlıdır” (Lortie, 2021: 19).

Yöntem

BİH'nin kullanılarak bir araştırma tekniği/aracı olarak değerlendirilmesi için hedef eser arayışı esnasında araştırmacılardan birinin rafında duran *Küçük Prens* üstünkörü bir şekilde gözden geçirilmiş, eserin sayfalarında “gül” ve “ağaççık” gibi sözcükler sıklıkla kullanıldı-

ğından incelenecek eserin bu olmasına karar verilmiştir. Böylesi bir tesadüfi ve bağlamsal seçim, bir yandan eserin içerik olarak uygulanacak yöntemle uyumlu olmasını sağlarken diğer taraftan da araştırmanın sonuçlarını etkileyecek kasti ve sistematik bir hatanın ortaya çıkmasına da engel olacaktır çünkü içeriği bilinen bir eserin uygulanacak tekniğin başarısını da garanti altına alacağı muhakkaktır. Böylesi bir seçimle BİH'nin rahatlıkla ve kabul edilebilir bir nesnellik, daha doğrusu güven aralığı, içinde incelenmesi sağlanmıştır.

Eser; 1943 yılında yazılmış, gezegenler arası geziyi içeren, bilim kurgu, fantezi ve doğa yazını bünyesinde barındıran özgün bir romandır. Eserin karakterleri arasında Asteroid 325'in kralı ve ehlileştirilmeyi arzu eden dünyalı bir Tilki gibi orijinal ancak gerçeküstü karakterler (Munakata, 2005) olduğu kadar sürekli sayı sayıp hesap yapan iş adamı ve durmaksızın içen alkol bağımlısı gibi gerçek karakterler, olay örgüsüne renk katmaktadır (Triebel, 1951). Antoine De Saint-Exupery (1900-1944) tarafından yazılan eser, dilimize Deniz Resul tarafından çevrilmiştir. Eser sade bir dil ve anlatıma sahip olsa da eserin bazı yazarlar tarafından "Mübalağasız, sözcük oyunlarına başvurmada, teşbihe kaçılmadan kurulmuş cümlelerle kaleme alınmış" (Akgün, 2016: 21) denilse de *Küçük Prens* eserinde özellikle kişileştirme ve sembolik anlatım sıklıkla kullanılmıştır. Eserin kısa bir özeti ekte sunulmuştur (Karakaş ve diğerleri, 2023: 57-58).

Küçük Prens başlıklı eser; yukarıda çerçevesi detaylı bir biçimde sunulmuş olan teknikle, çerçevede de belirtildiği gibi, yedi boyutta ve eş zamanlı olarak incelenmiştir. Eserde temsilleri bulunan bitki karakterlerinin ve bitkisel varlıkların konuşmaları, eylem/davranışları, vücut özellikleri ve vücutlarını kullanmaları, çevreleri ve çevreleri olan ilişkileri, dekor ve atmosferle olan ilişkileri, araç ve sembol olarak varlıkları ve sonuç olarak insan kültürüne ait diğer alanlar ile olan ilişkilerinin metinlerarasılığı, bu teknik ile yakın okuma yoluyla sınıflandırılarak incelenmiştir. Önce, metin içinde geçen ilgili kısımlara kodlar atanmış ve daha sonra sürekli karşılaştırma yoluyla kodlanmış metin kısımları sağaltılmıştır. Örneğin, eserin hemen ilk satırında yer alan "balta girmemiş orman" (1) ve "balta girmemiş ormanlardan" (3) ibareleri, "çevre" boyutuna göndermede bulunduğu sırasıyla "Ç.1.001" ve "Ç.1.002" olarak kodlanmıştır ki koddaki "1" ibaresi, birinci okumayı nitelendirmektedir. Daha sonraki okumalarda aynı boyuta benzer ifadelerle göndermelerde bulunan kodlanmış metin kısımları tekrar sınıflanırken "Ç.1.001" ve "Ç.1.002" kodları birleştirilerek ikinci okumayı niteler şekilde "Ç.2.001" olarak yeniden kodlanmıştır. Yine, "Sence bu koyuna çok ot vermek gerekir mi peki?" (7) ibaresi de bu kısımda geçen "ot" ibaresinde bitki varlığı bir araç olarak yer aldığı için "A.1.001" olarak kodlanmıştır. Son bir örnek vermek gerekirse "Pembe tuğladan, pencerelerinde sardunyalar ve çatısında güvercinler olan çok güzel bir ev gördüm,..." ibaresindeki (15) "pencerelerinde sardunyalar" ibaresi, bu bitki varlığının metinde dekor bitkiler olarak yer almasından dolayı "D.1.001" olarak kodlanmıştır. Metin incelemesinde özellikle yedinci taç yaprak aşamasında yazarların kullandığı göndergelere özellikle dikkat edilmiştir. Metinle dış gerçekliğin ilişkilendirildiği dilsel yapılar olan göndergeler, yazarların "kurgusal olsa bile eserine inandırıcılık kazandırabilmek ve gerçeklik izlenimini yaratabilmek için dış dünyadan seçtiği" gerçekliklerdir (Tüfekçi Can, 2014: 34). Kodlama sürecinde; iki araştırmacı, kodlamaları oluşturduğu protokolü kullanarak bireysel olarak tamamlamış; bir kodla-

manın ihtilaf yarattığı durumda üçüncü araştırmacının kararı bağlayıcı olmuştur. Çalışmada değerlendiriciler arası güvenilirlik %90 olarak saptanmıştır.

Bulgular

Goga ve arkadaşlarının (2018) matrisine göre (Şekil 1) değerlendirdiğimizde *Küçük Prens*'in doğayı sorunsallaştıran bir metin olarak sınıflandırılması gerektiği görülmektedir. Metin, içerik olarak değerlendirildiğinde ekomerkezci bir düzlemde yer almaktadır. Eserde bitkilerin kendisiyle diğer yaşam formları arasında simbiyotik bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Buna karşın olay örgüsü içinde bitkilerin kendi arasında ya da bitkilerle insanlar arasında amaçları ve işlevleri arasında farklı görüşler ve hatta çatışmalar bulunmaktadır. Aslında “Olay dizisinde yaratılan değişik çatışmalarla kurgu renklendirilerek tekdüzelikten kurtarılır, okurdaki ilgi ve merak canlı tutulur” (Sever, 2003: 133). *Küçük Prens*'te de okuyucuda gerilim yaratan çatışmalar, eserin okunması ilerledikçe yerini uzlaşmaya bırakır ki uzlaşılan alan, tamı tamına ekomerkezci bir alandır. Böylesi bir ilişkiler bütününde kurgulanan çatışmalı dünyada sadece bitkiler ve özellikle de *Küçük Prens*'in üstünde itina ve şefkatle durduğu çiçekler bile kayırlmaz. Örneğin koyunlar, mübalağalı bir anlatımla milyonlarca yıldır çiçekleri yiyerek beslenmektedir. Çiçekler ise kendisini koruyacağını umduğu dikenlerinden bile pek bir yarar görmeden koyunlara besin olmaktadır. *Küçük Prens*, böylesi bir beslenmeyi, bir savaş olarak görmektedir ve hatta sürekli hesap kitap yapan iş adamı bir mantara benzetirken tersine bir kişileştirme yapar:

Ama o bir adam değil, bir mantar!

- Bir ne?

- Mantar!

Küçük Prens bu noktada o kadar sinirlenmişti ki benzi atmıştı.

- Çiçekler milyonlarca yıldır diken çıkarıyor. Koyunlar da milyonlarca yıldır buna rağmen çiçekleri yiyor. Bu hiçbir işe yaramayan dikenleri çıkarmak için niye o kadar uğraştıklarını araştırmak ciddi bir iş değil mi? Koyunlarla çiçeklerin savaşı önemsiz mi? (25-26)

Aslında koyunlarla çiçeklerin savaşında *Küçük Prens*'in çok sevdiği çiçeklerin zaman zaman koyunların iştahına yenik düşmesi eserin kurguladığı dünyanın başka bir özelliğini de okuyucuya sunar. Dünya ve hatta *Küçük Prens*'in gezegeni, aslında hassas bir denge üstüne kurulmuştur. İnsan zekâsının hayal bile edemeyeceği “milyonlarca yıldır” süregelen bu dön-gü aslında zararlı, kötü, tehlikeli bir üremeyi de ortadan kaldırmaya yönelik bir doğal tedbir mekanizmasıdır. *Küçük Prens*'in küçücük gezegeninde beliren dev baobablar işte böylesi bir tehlikedir:

Küçük prensin gezegeninde de çok kötü tohumlar vardı... Bunlar baobab tohumlarıydı. Gezegenin toprağı bunlarla doluydu. Üstelik sökmekte geç kalırsanız baobabdan kurtulamazsınız. Bütün gezegeni sarar. Kökleriyle onu delik deşik eder. Dahası, eğer gezegen çok küçüğe ve baobablar da çok fazlaysa gezegenin patlamasına yol açarlar. (18-19)

Küçük Prens'in çok üzüldüğü çiçeklerin koyunlar tarafından yenilmesi olgusu, baobabların da kontrolsüz büyümesi ekomerkezci yapıya işaret etmektedir. Böylesi bir kurgu, BİH özelinde ve özellikle de yedinci taç yaprak boyutunda değerlendirildiğinde hem halk anlatılarında dahi geçen ve hem de bilimsel çalışmaların da ortaya koyduğu besin zinciri olgusuna işaret eder çünkü bir türün yaşamını devam ettirebilmesi için diğer türleri besin olarak kullanması, yaşamın zorunluluğudur. Ayrıca eserde sunulan besin zincirine ek olarak baobabların da durumu değerlendirildiğinde bilim dünyasında sıkça tartışılan ve etik yönleriyle dikkatli bir inceleme gerektiren zararlı türlerin yok edilmesi tartışması da beraberinde gelmektedir. Eserde başta çatışma üzerine kurgulanan ancak daha sonra yerini uzlaşmaya bırakan besin zinciri olgusunun böylece onaylandığı görülür. Buna karşın gezegeni yok etme tehlikesi taşıyan baobab gibi türlere geçit verilmemesi gerekliliği de vurgulanmış olur. Eserde, "Küçük Prens'in gezegeninde hep çok basit, tek bir taçyaprak sırası olan, hiç yer kaplamayan ve kimseyi rahatsız etmeyen çiçekler varmış." (28) denilerek türler arasında zararlı-zararsız ayrımı açıkça yapılmaktadır ki böylesi bir ikili zıtlık; "iyi" tohumların, yararlı türlerin devamına onay verir. Bu noktada şurası da unutulmamalıdır: Kurt gibi yırtıcı ve avcı hayvanlar, edebî eserlerde sıklıkla kullanılmaktadır. Diğer hayvanları parçalayıp beslenerek yaşamlarını sürdüren bu gibi hayvanlar aslında doğayı temizleme ve ona yeniden düzen verme gibi rolleri de üstlenir (Shokankhan, et al., 2024). Kısaca söylemek gerekirse, Estok'un (2009) da belirttiği gibi, "İnsanlar, doğanın müşfik ve iyi olduğuna inanırlar oysa doğa, ahlaki olarak tarafsızdır" (209).

Arıkan'a (2015) göre "Edebi metinlerin incelenmesinde bütün motif, tema ve söz sanatlarının çalışılması önemliyse de çiçeklerin edebi metnin kurgulanmasında nasıl kullanıldığı ve temsillerin metnin bütünüyle nasıl bir ilişkide olduğunu belirlemek metnin daha derinlikli bir şekilde anlaşılmasını mümkün kılar. Edebiyatta çiçekler sıklıkla sevgi ve aşkla ilintilendirilirken karakterlerin romantik ilişkilerinde yaşadıkları olumlu duyguları temsil ettikleri görülür" (6). Küçük Prens'in yaşı ve konumu, onun böylesi bir romantik ilişkiye girmesini ve dolayısıyla çiçeklere romantik ilişki içinde anlam yüklemesini imkânsız kılarken onun çiçeğe verdiği anlam, olumlu olmakla birlikte bütün doğayı sevmesini ve gezegeninin iyiliğini düşünerek çiçeklerin hayatta kalmasını arzuladığını işaret eder.

Esere BİH tekniğiyle bakıldığında belirgin bitki karakterlerine konuşma yetisi verildiği görülmektedir: "Benim evimde bir çiçeğim vardı, sözü açan hep o olurdu..." (63) denilerek Küçük Prens'in çiçeklerle sohbet ettiği ya da "Merhaba, demiş güller." (64) denilerek de bitkilerin grup hâlinde söz aldığı eserde belirgin bir şekilde verilmektedir ancak eserde konuşan ilk bitki karakter, "Ama günün birinde nereden geldiğini kimsenin bilmediği bir tohumdan bu çiçek boy atmış." (28) diye bahsedilen bir çiçektir. Çiçeğe antropomorfik özellikler ve hatta kişileştirme sanatıyla da ona kibirli olma gibi insan özellikleri atfedilir. Örneğin, çiçek "güzellik hazırlığını bir türlü bitiremeyen" bir çiçektir ve "biraz alıngan kibriyle" kendisiyle ilgilenmekte, bir insanmışçasına "süslü mü süslü" hazırlanmaktadır:

İtinayla renklerini seçiyormuş. Aheste aheste giyiniyor, taçyapraklarını birer birer düzeltiyormuş. Gelincikler gibi kırış kırış çıkmak istemiyormuş insan içine. Güzelliğinin tüm ihtişamıyla görülmek istiyormuş ilk defa. Ya! Evet. Süslü mü süslüymüş gerçekten. Esrarengiz süslenişi bu yüzden günlerce sürmüştü. Ve günlerden bir gün, tam da gün doğumunda, kendini göstermiş. (28)

Kişileştirme sanatının kullanıldığı bu kısımda çiçek, insan kültürüne özgü olan “kahvaltı” olgusunu bilmekte ve hatta bir insan gibi kahvaltı etmektedir. Kendini diğer bitki formlarına olduğu kadar insan toplumuna da gösteren çiçek, alışılmış insanmerkezci hiyerarşiyi yıkarak bir insana hizmet ettirmek amacıyla konuşmaya başlar:

- Ah! Hala uyku sersemiyim... Kusuruma bakmayın... Saçlarım darmadağınık...
O zaman küçük prens hayranlığını gizleyememiş:
- Ne kadar da güzelsiniz!
- Değil mi, demiş çiçek usulca. Üstelik güneşle aynı anda doğdum...
Küçük Prens onun pek de alçak gönüllü olmadığını düşünmüş o vakit, yine de öyle heyecan vericiymiş ki çiçek!
- Sanırım kahvaltı saati, diye eklemiş çok geçmeden. Acaba beni de düşünecek kibarlığı...
Ve Küçük Prens eli ayağına dolaşarak temiz suyla dolu bir süzgeçli kova getirip ona su vermiş. (29)

Çiçek, kendisine ot benzetmesi yapan Küçük Prens’e özür diler. “Kaplanlardan hiç korkmam ama cereyandan ödüm kopar benim” diyen bu çiçek hakkında Küçük Prens, şöyle der: “Bu çiçek çok karmaşık biri...” (31) ve sonunda bir itirafta bulunur: “Onu hiç anlamamışım! Onu sözlerine değil davranışlarına göre değerlendirmem gerekirdi.” (32) Anlatıcı karakter ve Küçük Prens arasındaki bu ve benzeri çatışmalar -özellikle de Tilki ile Küçük Prens’in tanışması ve sohbeti- eserin gitgide insan kontrolündeki çevreden uzaklaşarak insan, hayvan ve bitkilerin birbiriyle sıkı ilişkiler kurarak bütüncül bir biyotip olduğunun farkına vardığını gösterir:

- Gülünü bu kadar önemli kılan, onun için sarf ettiğin zaman.
- Gülüm için sarf ettiğim zaman... demiş tilki. Ama sen unutmamalısın. Evcilleştirdiğin her şeyden sonsuza kadar sorumlu olursun. Gülünden sorumlusun...
- Gülümden sorumluyum, diye tekrar etmiş Küçük Prens aklında tutabilmek için. (71)

Eserde, varlıklar arasında simbiyotik bir ilişkinin sayfalar ilerledikçe daha da belirgin bir hâl aldığından bahsedilmişti. BİH’nin ortaya koyduğu önemli bir bulgu işte tam bu noktada önemlidir çünkü böylesi bir ilişkide yanardağ gibi cansız varlıkların da görev aldığı görülür:

Benim, diye devam etmiş, her gün suladığım bir çiçeğim var. Haftada bir bacalarını temizlediğim üç yanardağa sahibim. Sönmüş olanın da bacasını temizliyorum. Ne olur ne olmaz. Benim onlara sahip olmamın yanardağlara da çiçeğime de faydası var. Ama senin yıldızlarına hiçbir faydan dokunmuyor. (48)

Eserde, bitki varlığının yer yer dekor amaçlı kullanıldığı da görülmektedir: “Pembe tuğladan, pencerelerinde sardunyalar ve çatısında güvercinler olan çok güzel bir ev gördüm,...” (15) denilirken sardunyalardan metinde dekor bitkiler olarak yer aldığı görülür ancak unutulmamalıdır ki metinde bu evin sadece pembe tuğladan olması, pencerelerinde sardunyalar bulunması ve çatısında da güvercinlerin yer alması sonucunda evin “çok güzel” olarak adlandırıldığı görülür. Bu da bitkilerin araç olarak ve sembolik düzlemde, metinde yer alan ev gibi cansız varlıkları estetik ve güzellik açısından doygunluğa erdirdiğini göstermektedir.

Çiçek aslında görüntü olarak fitomorfik olmakla birlikte anlatım esnasında onun duygusal ve zihinsel olarak antropomorfik özellikleri kendisine atfettiği görülür. “Tam bir aptal gibi davrandım” diyen çiçek, “Özür dilerim. Mutlu olmaya çalış...” diyecek kadar merhametli bir varlıktır. Bütün bu insansı özelliklerine karşılık çiçeğin kendisine zoomorfik özellikler atfettiği de görülür ki insanlaştırılmış olan bir bitkinin aynen bir “hayvanın bir isme dönüşmesi” yoluyla kendisini hayvanlaştırması (Baturina ve arkadaşları, 2024: 134) durumunda olduğu gibi, kurgulanması orijinalite gerektiren bir edebî sanattır:

- Eğer kelebeklerle tanışmak istiyorsam bir iki tırtıla katlanmam gerek. Kelebekler çok güzel görünüyor. Hem onlar olmasa kim beni ziyaret eder? Sen uzaklarda olacaksın. Büyük hayvanlardan da hiç korkmuyorum, benim de pençelerim var.

Böyle demiş ve saf saf o dört dikenini göstermiş. (35)

Son olarak incelenen eserde metnin en başından beri tekrarlanan bir imge olan çiçek yiyen koyunun sembolik anlamının üzerinde durmak gerekmektedir. Eserin sonunda insan, koyun, çiçek, yıldız ve hatta tüm evren bir arada bir zincir dâhilinde sunulur ki böylesi bir anlatım, tür ve varlıkların birliğine ve birlikteliğine olduğu kadar bu gerçekliği görebilme yetisine sahip olmanın önemini de altını çizer; bu daha önce belirttiğimiz gibi hem doğa ile çocukluğun özdeş tutulduğunu imlerken hem de insanların yaşlandıkça doğa ile bağ kurma yetilerini kaybettiklerini gösterir:

İşte koca bir muamma... Neresi olduğunu bilmediğimiz bir yerde, daha önce hiç görmediğimiz bir koyunun bir gülü yemiş ya da yememiş olması, küçük prens seven sizler için, tıpkı benim için de olduğu gibi, tüm evreni tamamen değiştiriyor.

Göğe bakın. Sorun kendinize: Koyun çiçeği yedi mi, yemedi mi? Her şeyin nasıl değiştiğini göreceksiniz... Ve hiçbir büyük bunun ne kadar önemli olduğunu asla anlamayacak! (89-90)

Sonuç

Bu çalışmanın bulgu ve sonuçlarından hareketle BİH'nin bir araştırma tekniği olarak edebî eserlerin ekoeleştirel açıdan incelenmesinde rahatlıkla kullanılabilirliği kabul edilebilir. Geleneksel olarak doğayı oluşturan bitkileri, hayvanları ve cansız varlıkları; insan hayatını güzelleştiren, renk katan araçlar olarak temsil eden edebî eserlerin dahî BİH aracılığıyla okunarak incelenmesi, edebiyatın toplumsal hayattaki rolüne ışık tutacaktır. “Doğa ve çevreyi sadece romantik etkilenimler bağlamında değil, sürdürülebilir bir çevre ve gelecek yaratma amaç ve çabalarıyla” (Aylanç, 2018: 50) ele alarak edebî eserlerini kurgulayan şair ve yazarlara ek olarak geleneksel metinlerin de BİH tekniğiyle okunması, yaşadığımız çevre sorunlarının ciddi yıkımlara yol açtığı günümüzde edebiyat ve insani bilimlere önemli ivmeler kazandırabilecek potansiyeli de beraberinde getirmektedir. “Ekolojik yazın yaban/sosyal, insan/insan ötesi gibi dikotomiler arasındaki geçişten sınırların altını çizer. Dünya edebiyatında olduğu gibi Türk edebiyatında da bu geçişten sınırları irdeleyen ve doğaya olduğu kadar insan ve insan olmayana da bakışımızı değiştiren pek çok yazar ve şair bulunmaktadır” (Ergin ve Dolcerocca, 2016: 311) ki böylesi yazarlardan birinin de Antoine De Saint-Exupery

olduğu bu araştırmanın sonuçlarına bakılarak söylenebilir. Daha önce de belirtildiği üzere BİH, edebî eserler üzerinde uygulanacak olan çevre merkezli yaklaşımın analitik bir başlangıç noktası olarak düşünülmelidir. Bu noktadan hareketle edebî eserlerde betimlenen ya da yer alan bitkilerin metinlerde taşıdığı örtük anlamlarının ortaya çıkarılması, bu ve benzeri tekniklerin kullanımıyla kolaylaşacak; kuramsal okumalar ivme kazanarak edebiyatın hayatın tüm alanlarına sirayet eden etkileri tespit edilecektir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu makale, orijinal veriler temelinde hazırlanmış özgün bir araştırma makalesidir. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olup başka bir yere yayımlanmak üzere gönderilmemiştir. Yazar, araştırma sürecinde etik ilkelere ve kurallara uymuştur.

Yazarların Katkı Düzeyleri: Makale üç yazarlıdır. Birinci yazarın katkısı % 40, ikinci yazarın %35 ve üçüncü yazarınki ise %25 olarak belirlenmiştir.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Finansal Destek: Bu araştırma için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Bu çalışmaya etki eden herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Research and Publication Ethics Statement: This article constitutes an original research paper based on original data. It has neither been published previously nor submitted for publication elsewhere. The author has adhered to ethical principles and guidelines throughout the research process.

Authors' Contributions: The article is authored by three researchers. Authors' contributions are as follows: The first author's is 40%, the second author's 35%, and the third author's 25%.

Ethics Committee Approval: Ethical committee approval is not required for this study.

Financial Support: No financial support was obtained for this research.

Conflict of Interest: There are no potential conflicts of interest related to this study.

Kaynakça

- Istdibs. (2024). After Vertumnus. Retrieved May 23, 2023 from https://www.1stdibs.com/art/prints-works-on-paper/portrait-prints-works-on-paper/giuseppe-arcimboldo-milan-1527-milan-1593-after-giuseppe-arcimboldo-italian-1526-1593-after-vertumnus-1591/id-a_11287662/
- Akgün, T. F. (2016). *Türkçe 'de Küçük Prens çevirileri üzerine karşılaştırmalı bir analiz*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi] Doğu Akdeniz Üniversitesi.
- Arikan, A. (2015). An ecocritical reading of flowers in Alice Walker's *The Color Purple*. *International Journal of Human Sciences*, 12(2), 1-7.
- Arikan, A., & Zorba, M. G. (2024). Raising pre-service English language teachers' awareness of sustainable development goals through literary texts. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. <https://doi.org/10.1108/IJSHE-06-2023-0256>

- Aylanç, M. (2018). Fikret Demirağ'ın şiirlerine ekoeleştirel bakış. *Folklor/Edebiyat*, 24(96), 37-52.
- Baturina, L., Panova, E., Tjumentseva, E., Jumanova, Z., Lepikhov, N., Koroleva, I., Vorobeve, G., & Khripunova, E. (2024). Metaphors in media discourse: A closer look at newspapers. *Novitas-ROYAL (Research on Youth and Language)*, 18(1), 129–136. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11057802>
- Beskow, E. (2010/1914). *The flowers' festival*. Edinburgh: Floris Books.
- Cappelen Damm. (2024). Sherleek and the missing bronze horse. <https://www.cappelendamagency.no/agency/about/index.action>
- de Saint-Exupery, A. (2017). *Küçük Prens*. (Deniz Resul, Çev.) Türkiye İş Bankası Kültür.
- Ergin, M., & Dolcerocca, Ö. N. (2016). Edebiyata ekoeleştirel yaklaşımlar: Ekoşiir ve Elif Sofya. *SEFAD*, 36, 297-314.
- Estok, S. C. (2009). Theorizing in a space of ambivalent openness: Ecocriticism and ecophobia. *Interdisciplinary Studies in Literature and Environment*, 16(2), 203-225.
- Gagliano, M., Ryan, J. C., & Vieira, P. (2017). *The Language of plants: Science, philosophy, literature*. Minneapolis: The University of Minnesota Press.
- Garrard, G. (2012). *Ecocriticism*. London: Routledge.
- Gedik, S. (2020). Dede Korkut kitabında bitkiler. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 21(8), 211-224.
- Goga, N., Guanio-Uluru, L., Hallås, B. O., & Nyrmes, A. (Eds.). (2018). *Ecocritical perspectives on children's texts and cultures: Nordic dialogues*. Palgrave Macmillan.
- Goga, N., Guanio-Uluru, L., Hallås, B. O., Høisæter, S. M., Nyrmes, A., & Rimmereide, H. E. (2023). Ecocritical dialogues in teacher education. *Environmental Education Research*, 29(10), 1430-1442. <https://doi.org/10.1080/13504622.2023.2213414>
- Goga, N., Iversen, S., & Teigland, A. S. (Eds.). (2021). Verbal and visual strategies in nonfiction picturebooks. Oslo: Universitetsforlaget.
- Guanio-Uluru, L. (2023). Analysing plant representation in children's literature: The phyto-analysis map. *Children's Literature in Education*, 54, 149-167. <https://doi.org/10.1007/s10583-021-09469-2>
- Güleryüz, H. (2013). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Edge Akademi.
- Hall, M. (2011). *Plants as persons: A philosophical botany*. State University of New York Press.
- Haraway, D. (2008). *When species meet*. University of Minnesota Press.
- Hines, M. (2004). "He made us very much like the flowers." Anglo-American literature. In S. I. Dobrin & K. B. Kidd (Eds.) *Wild things: Children's culture and ecocriticism* (pp. 16-30). Detroit: Wayne State University Press.
- Imangali, O., Zhetibay, R., Assylbekuly, S., & Kassymbekova, A. (2024). Using themes and topics in contemporary Kazakh short fiction: Pedagogical implications. *Novitas-ROYAL (Research on Youth and Language)*, 18(1), 78-87. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10987166>
- Karakaş, R., Paçalı, İ., Özkoyuncu, Y., & Kılınç, M. (2023). Küçük Prens kitabının farklı öğrenim grupları üzerinden değerlendirilmesi. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 6(1), 55-76.
- Lortie, J. C. (2021). The Little Prince is an ecologist. *Ideas in Ecology and Evolution*, 14, 18-21. <https://doi.org/10.24908/iee.2021.14.2.e>
- Mancuso, S., & Viola, A. (2013). Brilliant green: The surprising history and science of plant intelligence. Island Press.
- Miller, T. S. (2012). Lives of the monster plants: The revenge of the vegetable in the age of animal

- studies. *Journal of the Fantastic in the Arts*, 23(3), 460-479.
- Munakata, M. (2005). Lessons from *The Little Prince*. *Science and Children*, 42(8), 40-42.
- Oğuzkan, F. A. (2013). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı.
- Opperman, S. (2009). Ekoeleştiri. *PEN Panel: Doğa ve Edebiyat*. 17 Nisan.
- Ögeyik, M. C. (2008). *Metinlerarasılık ve yazın eğitimi*. Anı.
- Paper Planes. (2024). The flowers festival. Retrieved May 23, 2024 from <https://paperplanesco.com.au/products/flowersfestival>
- Reynolds, K. (2011). *Children's literature: A very short introduction*. OUP.
- Rørvik, B. F., & Aalbu, R. (2015). *Purriot og skimysteriet*. Cappelen Damm.
- Ryan, J. C. (2016). Tolkien's sonic trees and perfumed herbs: Plant intelligence in middle-earth. In P. Vieira, M. Gagliano and J. Ryan (Eds.). *The green thread: Dialogues with the vegetal world* (pp. 37-58) Lexington Books.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem.
- Shokankhan, K., Balkiya, K., Isayevna, I. Z., Aiman, K., & Bakytgul, M. (2024). Wolf imagery in London's *White Fang* and Aitmatov's *Plakha* novels. *Novitas-ROYAL (Research on Youth and Language)*, 18(1), 88-98. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10987243>
- Simon & Schuster. (2024). *Uglies*. Retrieved May 23, 2024 from <https://www.simonandschuster.co.uk/books/Uglies/Scott-Westerfeld/Uglies/9781398524552>
- Solak, Ö. (2014). *Edebiyat biliminde kuram ve yöntem*. Nobel.
- Spooner, B. (1984). Çevrebilim araştırmalarının insan içeriği. *Yerleşim ve Çevrebilim Sorunları: Kuram ve Uygulama (Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisinden Seçmeler)*, 2, 275-296.
- Sturluson, S. (2005). *The prose Edda*. London: Penguin.
- Şengel, B. & Öz, S. H. (2022). Ekoeleştiri kuramı çerçevesinde Amin Maalouf'un *Empedokles'in Dostları* romanı. In T. Kartal Güngör (Ed.) *Edebiyat ve ekoeleştiri* (pp. 155-171) Bilgin Kültür ve Sanat.
- Şenocak, E. & Alsaç, F. (2017). Mit sistematigi bağlamında masal kahramanının serüveni. *Turkish Studies*, 12(22), 703-722.
- TDK. (1998). *Türkçe sözlük*. TDKY.
- Thompson, S. (1977). *The folktale*. University of California Press.
- Triebel, L. A. (1951). The humanism of Saint-Exupery. *The Australian Quarterly*, 23(1), 92-103.
- Tüfekçi Can, D. (2014). *Çocuk edebiyatı: Kuramsal yaklaşım*. Eğitim.
- Yeğenoğlu, S. & Sözen Şahne, B. (2016). Maddeden manaya: Bitkiler ve Mevlâna. *Lokman Hekim Dergisi*, 6(1), 25-29.
- Zorba M. G., Şahhüseyinoğlu D., & Arikan A. (2024). Reading *Harry Potter*: A journey into students' understanding of sustainable development goals. *Sustainability*, 16(11), 4874. <https://doi.org/10.3390/su16114874>

Ek- Eserin Kısa Bir Özeti (Karakaş ve diğerleri, 2023, s. 57-58)

Eserde anlatıcı, uçak kazasını yaşadığı günden bir gün sonra Küçük Prens’le tanışır. Metinden anlatıcı ile Küçük Prens’in sekiz gün bir arada kaldığını öğreniriz. Bu sekiz gün, anlatıcının Küçük Prens’i tanımaya olanak sunar. Küçük gezegeninden, çiçeğinden ayrılan Küçük Prens; 325, 326, 327, 328, 329 ve 330 numaralı asteroidleri ziyaret etmiş; bu gezegenlerde belirli tipteki insanlardan birer örnekle karşılaşmıştır. Bunlar; kral, kendini beğenmiş adam, ayyaş, iş adamı, fenerci ve coğrafyacısıdır. Küçük Prens’in yolculuğunun son durağı ise Dünya’dır. O, dünyada önce bir yılana rastlar ve onunla sohbet eder; ardından üç yapraklı bir çiçekle konuşur. Kumlarda, kayalarda ve dağlarda yürüyen Küçük Prens kendisini bir gül bahçesinde bulur. Bu bahçede kendi gezegeninde bıraktığı tek bir gülün benzeri yüzlerce gül vardır. Bu duruma şaşırır ve kendisinin de aslında büyük bir prens olmadığını farkına varan Küçük Prens ağlamaya başlar. Bu sırada bir tilki ile karşılaşır. Gerçek manada bir öğrenme yolculuğuna çıkmış olan Küçük Prens tilki ile yaptığı sohbet neticesinde arkadaşlığı, emek vermeyi, sorumluluk bilincini ve gezegende bıraktığı gülünün kıymetini öğrenmiş olur. Dünya üzerindeki yolculuğunda Küçük Prens son olarak bir demiryolu makasçısı ve susuzluğu giderici haplar satan bir satıcı ile konuşur. Eser, anlatıcının Küçük Prens’le bir kuyu bulup su içmeleri ve Küçük Prens’in yılan tarafından ısırılması ve kendi gezegenine dönmesiyle son bulur.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).